

I. Mirzoiev. Rehabilitation counseling as a means of removing the «war syndrome».

Post-traumatic stress syndrome - a central element in the approach to the problem of socio-psychological adaptation of the parties to the hostilities. Therefore, it is at a resolution of this issue must focus on professionals - doctors and psychologists. Psychological assistance and medical rehabilitation can facilitate the adaptation of servicemen who took part in the hostilities. They therefore recommended as the main directions of psychosocial work with this population.

Key words: social skills, anxiety, stress disorders, violent methods.

УДК 37.013.77 (477) – 05

Л. В. Герасименко

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ П. ЮРКЕВИЧА

У даній статті з позиції філософських та психологічних поглядів П. Юркевича аналізується його педагогічна концепція: цілі й завдання навчання і виховання, виховуюче й розвивальне навчання, принципи навчання, зміст та методи навчання. Розкрито взаємозв'язок педагогічних ідей П. Юркевича з окремими представниками вітчизняної педагогічної думки середини XIX століття.

Ключові слова: педагогічна концепція П. Юркевича (мета, зміст, методи і форми навчання, «релігійність навчання»).

Постановка проблеми. Освіта XXI століття переживає складний період, пов'язаний з відсутністю чітко визначених аксіологічних засад, із зниженням у молоді інтересу до навчання та загальною девальвацією освіти. У цих умовах історико-педагогічні дослідження набувають особливого значення з огляду на необхідність докорінних реформ. Вони повинні спрямовуватися на розробку нової парадигми освіти, яка б поєднувала в собі загальнолюдські та національні цінності, прогресивні здобутки світової науки та кращі зразки української, зокрема науково-педагогічний досвід попередніх століть. Звернення до історії педагогіки дає можливість глибоко проаналізувати сутність проблем, підходи вчених щодо з'ясування умов ефективності навчання, обґрунтування основних педагогічних законів, принципів і правил, прослідкувати їх генезу та розробити нові, які відповідають сьогоденню.

Визначною постаттю XIX століття, філософом, психологом, педагогом був П. Юркевич. Науковий доробок вченого традиційно відносять до філософії. Так, його праці високо цінували В. Соловйов, Г Шпет, які вбачали в ідеях мислителя основу самобутності вітчизняної філософії, зразок справжнього філософствування.

Психологічну концепцію вченого вперше в кінці XIX на початку XX століття аналізували Я. Колубовський, Г. Лавров, Е. Радлов.

Надзвичайно високо цінували П. Юркевича як філософа і педагога його учні І. Нечуй-Левицький та В. Ключевський, про що й зазначали у своїх спогадах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науці зріс інтерес до постаті видатного мислителя. Його філософські погляди вивчаються у дисертаційних дослідженнях Т. Бухвалової, Т. Любан, Л.Федорової та інших. Так, О. Левченкова аналізує ціннісно-символічний аспект вчення П. Юркевича. Л. Кудрик висвітлює проблему філософії як цілісного світосприйняття в теорії мислителя. С. Кузмін, аналізуючи філософсько-педагогічну концепцію П. Юркевича, акцентує увагу на антропологічній спрямованості його вчення, вивчає питання призначення людини в цьому світі. С. Зайцева висвітлює проблеми педагогічної психології, розробкою яких займався вчений: психологічні аспекти організації навчання, питання психології виховання та психологічного обґрунтування методів впливу на дитину. І. Юрас зроблено ґрунтовний аналіз педагогічного доробку П. Юркевича. Однак, попри розмаїття напрямів вивчення наукового спадку мислителя, його психолого - педагогічні погляди вивчаються недостатньо, відсутні наукові дослідження, які б розглядали педагогічні ідеї вченого у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки XIX століття. Тому **метою** статті є визначення основних педагогічних ідей на основі аналізу досліджень П. Юркевича.

Виклад основного матеріалу. Праці П. Юркевича «Читання про виховання» (1865), «Загальні основи методики» (1865), «Курс загальної педагогіки з додатками» (1869) заклали основу наукової педагогіки, підґрунтям якої виступала оригінальна філософія вченого. Тому доцільно звернутися до аналізу проблеми людини та пізнання у філософії мислителя.

Людина, за переконанням ученого, - найдосконаліше створіння на Землі, макросвіт. Ця ідея продовжує антропологічні погляди Сократа, Аристотеля, Г. Сковороди та філософів епохи Відродження.

Природу психічного філософ пояснював проявом світового Духу. Світ реальний і ідеальний – це прояви Божественної ідеї, різні форми її існування. Тому пізнання людини обмежено її походженням, оскільки абсолютну істину може пізнати тільки Бог. У накопиченні знань про навколишній світ величезне значення відіграють воля й почуття людини, тому цей процес можна розглядати як активізацію всього внутрішнього душевного потенціалу, що є основою морального, вольового, розумового та емоційно-почуттєвого розвитку.

Стаття «Серце та його значення в духовному житті людини за вченням Божим» має основоположне значення в розумінні людської природи. Дух – іскра Бога – найголовніша сфера, яка підпорядковує собі інші. Вмістилищем духу, на думку мислителя, є серце, яке обумовлює релігійну віру, моральність, прагнення пізнавати істину та красу, справжні почуття, прагнення й бажання [5]. Враховуючи, що серце у П. Юркевича – дух, то пріоритетними в людини мають бути духовні потреби й інтереси, а тому вдосконалення та розвиток повинні мати моральне спрямування.

З позиції філософії П. Юркевича, наука не здатна досягнути, зрозуміти, обґрунтувати духовні прояви, а тому фізіологія і психологія не мають причинної сутності й не можуть пояснювати ті процеси, що відбуваються на рівні духу. Така думка викликала гостру критику з боку представників матеріалістичної філософії Д. Писарева та М. Чернишевського.

П. Юркевич акцентує увагу на тому, що кожна людина неповторна й індивідуальна. Її внутрішній світ – результат її роботи над собою. Свобода людини, на думку вченого, полягає в її богоподібності, ознакою якої є свобода волі. Свобода робить людину моральною в результаті вибору між добром і злом, обумовлюючи правильну поведінку не суспільним обов'язком, а самостійно прийнятим рішенням.

Отже, філософсько-антропологічна концепція П. Юркевича ґрунтується на християнських уявленнях: людина являє собою триєдину сутність дух – душа і тіло; дух, що є частиною Бога, підпорядковує тіло й душу. Філософські погляди мислителя вплинули й на формування його

дидактичних ідей: забезпечення всебічного гармонійного розвитку, виховуючого навчання, пріоритетності моральності, самодіяльності.

Якщо глибинну духовну сутність неможливо пояснити науково, то тілесна і душевна, вважає вчений, піддається вивченню. Так, у праці «Читання про виховання» (1865) П. Юркевич аналізує тілесну й душевну сутність людини, ґрунтуючись на досягненнях фізіології та психології. Тілесна визначається темпераментом людини, що залежить від співвідношення м'язів, нервів і виявляється у певні вікові періоди в особливостях конституції людини, динамічних рисах її поведінки. Піддаючи критиці класифікацію темпераменту Гіппократа, П. Юркевич спирається на уявлення про людину як макросвіт, що складається зі стихії вогню (забезпечує тепло), повітря (холод), води (волога), землі (сухість). Ці стихії породжують ту чи іншу властивість духу людини й домінують у різних типів людей. Так, на думку П. Юркевича, гарячий дух, обпалюючий навколишній світ, властивий холерикам; дух споглядання, що сягає у безмежні далі простору – меланхолікам; хвилювання, мінливість характерна сангвінікам, які легко, неначе вода форму, змінюють свої почуття, погляди, інтереси; тверді, як земля, нерушливі флегматики.

Вчений пов'язував тип темпераменту і вік людини. Так, дитинству, яке відзначається швидкою зміною настроїв, вражень, почуттів, на думку П. Юркевича, властивий сангвінічний темперамент. Меланхолічний – юності, бо процес пошуку життєвих ідеалів супроводжується глибоким самоаналізом, роздумами над сенсом життя. Дорослим властивий холеричний тип, пов'язаний з активним відстоюванням своїх принципів та переконань. Людям похилого віку притаманний флегматичний тип темпераменту, бо в цьому віці вже відсутні якісь зміни в структурі особистості. З позиції сучасної науки слід відзначити, що підхід вченого до визначення типів темпераменту та їх вікової динаміки помилковим. Проте рівень розвитку психології середини ХІХ століття не дозволяв спростувати погляди науковця. Однак, визнання темпераменту як основи індивідуальності та розроблені ним педагогічні рекомендації щодо роботи з кожним типом темпераменту не втратили своєї актуальності і в наш час. Так, говорячи про холеричних людей, П. Юркевич застерігає щодо їхньої збудливості, гарячості й рекомендує вчителям ініціювати спокійне

спілкування, вибирати заняття, що максимально захоплюють учнів, сприяючи використанню надлишку їх енергійності [4].

Душевна сутність, як відзначає мислитель, визначається трьома видами здібностей:

- здібність до пізнання, що виявляється в наступних формах: відчуття, сприйняття, увага, пам'ять, уява, мислення. Основна їх функція – правильно відображати реальність та орієнтуватися в ній на основі розумінні сутності процесів та явищ, які в ній відбуваються;

- здібність переживання;

- здібність «бажати і воля» (П. Юркевич).

Ці здібності відображають основне покликання людини до істини, добра, краси. На основі цього вчений формулює ідею щодо цілісності навчання та виховання, які повинні сприяти вдосконаленню особистості, розвитку її розуму, волі та почуттів. Думки П. Юркевича ґрунтуються на працях І. Гербарта, ідеях виховуючого навчання М. Весселя, М. Пирогова та К. Ушинського. Так, М. Пирогов у статті «Думки й зауваження про проект уставу училищ, які входять до складу відомства Міністерства народної освіти» (1859) відзначає, що в науці міститься виховна сила, а тому вчитель є найвпливовішим вихователем [3]. М. Вессель, продовжуючи цю думку у своїй праці «Про основні положення педагогіки» (1865), зауважує, що тільки навчання, без урахування впливу навколишнього середовища, не може забезпечити виховання моральної, гармонійної розвиненої особистості [1]. П. Юркевич, розвиваючи думку попередників, відзначає, що знання «не тільки світло, але й саме життя» [4, 233]. З них народжуються симпатії й антипатії, повага і презирство, вони можуть впливати на формування характеру, тому вчитель повинен піклуватися не тільки про розвиток мислення учня, але і його серця. Діяльність дітей на уроці сягає сфери вищих почуттів, слугує школою пізнання та самопізнання, розкриває вищий духовний світ істини. В умовах дисципліни школярі привчаються до самоконтролю, розвивати свою волю та рішучість.

Продовжуючи ідею етичності знань Сократа, П. Юркевич вимагає «до всього зразкового й доброго ставитися релігійно, тобто священно» [4, 236]. У дидактиці з'являється поняття «релігійності навчання», що не пов'язане зі знанням християнських канонів, а визначає поважне

ставлення до істини, моралі, краси, добра. Моральність, «релігійність», за П. Юркевичем, складає найістотнішу перевагу навчання як виховуючої системи. Отже, при повідомленні нових знань учитель прагне не тільки навчити учня будь-чому, але й пробудити в його серці найкращі й найсильніші почуття. «Пізнання і любов» - найкраще, що можна передати людині [4]. З почуттям любові тісно пов'язані почуття обов'язку та людської гідності. Тому вчинки й діяльність повинні підпорядковуватися загальному благу.

П. Юркевич у «Загальному курсі педагогіки..» визначає навчання як «повідомлення відомостей для вдосконалення і блага учня» [4, 148]. Метою навчання вчений вважає рівномірний гармонійний розвиток усіх сил дитини, розвиток її здібностей у тій мірі, що властива їй від природи. Така спрямованість актуалізує питання глибокого знання і врахування її особливостей.

Як відомо, ці питання досліджувалися Л. Локком, Г. Гельвецієм, які вважали, що всі люди від природи однакові («Людина буває тим, що робить з неї виховання»), тобто вирішальне значення має соціальний фактор розвитку; Т. Гоббс, Гекслі теж підтверджували домінуюче значення соціально-культурного фактору, доводячи, що недосконалість дитячої природи зумовлена недостатністю цивілізаційного впливу на неї; Ж.-Ж. Руссо був упевнений, що дитина досконале створіння, яке не потребує ніякої корекції, підкреслюючи тим самим пріоритет біологічного фактору в формуванні особистості дитини.

Антропологічна спрямованість поглядів П. Юркевича, обумовлює визнання як соціальних, так і біологічних факторів впливу на дитячий розвиток. Окрім особливостей віку, темпераменту, рівня розвитку пізнавальних задатків на дитину впливає, на думку мислителя, суспільство, найближче оточення й діяльність, якою вона займається. Дитячий вік особливий, має свої переваги й недоліки. Але вони не означають недосконалості дітей, а лише обумовлюють специфічність цього періоду. На основі спостережень учений визначає основні властивості дитинства:

- домінування образів над думками;
- допитливість і інтерес до пізнання нового;
- нездатність до самоконтролю, низький рівень розвитку волі;

- домінування сором'язливості над сумлінням;
- надавання переваги новому, вражаючому над істинним, естетичним, добрим [4, 6].

Отже, основою правильного навчання, яке сприяє вдосконаленню й розвитку дитини, є врахування її вікових та індивідуальних особливостей. «Діяти на вихованця як на одиницю в масі, загальними заходами неможливо» - зауважує вчений [4, 67]. У вчителя, на думку мислителя, повинно бути «художнє око», щоб бачити цільну індивідуальність дитини, а не окремі її риси. П. Юркевич, як і його попередник М. Пирогов у «Питаннях життя» (1856), закликає педагогів і батьків «...переміститися в серце вихованця, відтворити живо усі його стани, побудувати і перевірити всі особливості його почуттів і прагнень і пожити в тому світі, в якому живе вихованець» [4, 67].

Визнаючи роль фізіології та психології у вивченні тілесно-душевної сутності людини, П. Юркевич визначає вікові періоди розвитку людини, спираючись на біологічні й соціокультурні фактори і навіть кліматичні умови. Так, на думку вченого, процес дорослішання в теплих країнах відбувається швидше, ніж у холодних [4]. Заслуговує на увагу й глибоке вивчення відмінностей між розвитком чоловіка та жінки. На відміну від М. Весселя, який переконливо стверджував, що чоловіки і жінки мають від природи однакові «здібності», а вся різниця обумовлена лише взаємовідносинами між ними, П. Юркевич розкрив психологічні особливості представників різної статі [1], що було прогресивним для того часу, оскільки дозволяло максимально враховувати в навчанні й вихованні особливості природи людини. Вчений, на жаль, не дає педагогічних рекомендацій щодо навчання хлопчиків і дівчаток. Ця проблема знайде подальшу розробку в працях П. Каптерева та В. Вахтерова, які наполягатимуть на врахуванні психічних особливостей статі у виборі змісту навчання, методів та форм роботи.

Струнка теорія завжди спирається на низку певних правил і законів. Ґрунтовний аналіз педагогічних праць П. Юркевича [4, 6] дозволяє визначити такі принципи, на яких будується дидактика вченого: *виховуючого навчання, наочності, свідомої діяльності, активної самодіяльності, індивідуального підходу, поступовості, системності, міцності знань, зв'язку теорії і практики.*

У XIX столітті бурхливо обговорювалося питання змісту освіти, якою їй бути: класичною, спеціальною чи загальною. М. Вессель, М. Пирогов, М. Демков та інші вчені наголошували на надмірному обсязі навчальних предметів, що не відповідали природі дитини, переобтяжували учнів, викликаючи втому і незадовільне засвоєння навчальної інформації. П. Юркевич теж торкається цього питання, наполягаючи на прискіпливому відборі змісту навчальних дисциплін. Постійним обов'язком учителя вчений вважає охорону дітей від думок, почуттів, прагнень і взагалі від форм морально-духовного життя дорослої людини. «Науки повинні зробити дітей мудрими, але шкідливо, якщо при цьому роблять їх старими» [4, 53]. Основними критеріями відбору змісту освіти вважає: відповідність природі дитини, індивідуалізацію навчання, якість наукових знань, їх структуру і «педагогічне опрацювання». У даному контексті актуальним визначається *принцип поступовості і системності у змісті навчального матеріалу*. В роботі «Читання про виховання» П. Юркевич наголошує на необхідності систематичного поєднання нового матеріалу із раніше вивченим. Продовжуючи думки Г. Песталоцці, вимагає подавати навчальну інформацію від близького до далекого, від відомого до невідомого, від легкого до складного [6]. Даний принцип психологічно пояснюється активною сумісною роботою усіх «пізнавальних здібностей» у процесі засвоєння навчальної інформації. Отже, не кількість знань, а їх якість і способи повідомлення відіграють значну роль у розвитку мислення й розумової самодіяльності учнів, вважає П. Юркевич.

З позиції виховуючого навчання вчений підходить до вибору навчальних дисциплін у змісті. Так, П. Юркевич вважає, що питома вага предметів, які розвивають серце дитини, повинна бути значною. Крім урочних занять, повинні бути свята, святкові Богослужіння, веселі прогулянки, концерти, що впливають на духовний розвиток.

Велике значення у свідомому оволодінні навчальною інформацією, на думку П. Юркевича, належить *методам навчання*, що було актуальним у педагогіці XIX століття. Хоча П. Каптерев, висвітлюючи це питання у своїй статті «Метод і його використання» (1878), яка була написана після виходу праць П. Юркевича, зауважував, що педагоги-практики XIX століття розділялися на тих, хто безоглядно слідував методу, визначеним

ним правилам і настановам та на прибічників автодидактизма, що звикли керуватися власним досвідом у викладанні навчальної інформації [2]. П. Юркевич не належав ні до одного з них. Визначаючи важливість методики, він виходив із психологічних особливостей пізнавальних процесів. Тому акцентує увагу на необхідності врахування у виборі методів змісту навчального матеріалу, індивідуальних особливостей учнів, педагогічного такту вчителя (мистецтво доцільного використання того чи іншого способу взаємодії), а також «загальної методики» (логіки) [4]. Серед найдоцільніших для використання методів П. Юркевич називає аналіз і синтез, співбесіду, читання, розповідь, вправи, задачі та ін.

Особливості дитинства, на думку педагога, обумовлюють *необхідність наочного навчання*. Як і Я. Коменський, Г. Песталоцці, М. Пирогов, К. Ушинський великого значення приділяли наочності. На думку П. Юркевича, «при повідомленні знань повинні бути активізовані всі пізнавальні здібності» [2, 167]. Ця думка спростовувала прагнення М. Весселя розділити «пізнавальні сили» на нижчі (спостереження, пам'ять, уява, поєднання окремих уявлень) та вищі («сили розуміння», абстрагування, розум, думка). На відміну від нього П. Юркевич, усвідомлюючи тісний зв'язок між різними пізнавальними процесами, сформулював *«загальний закон педагогічної методики»: спостереження й мислення, споглядання та роздуми, пригадування й логічна діяльність розуму – повинні йти рука до руки нерозривно, вказуючи один одному міру і час використання* [4]. Наочне навчання спонукає розвиток дитини, пробуджує в неї, на думку вченого, самостійність, розвиває здатність спостерігати. Наочність у контексті дидактики П. Юркевича виходить за межі принципу й розглядається ним не тільки як загальна вимога, а ще й як спеціально - педагогічний метод.

Отже, увібравши науковий досвід попередників, учений по-новому використовує ідею наочності. Окрім організації навчання на основі образів, розвитку вроджених нахилів та здібності до спостереження, наочність, на його думку, сприяє кращому усвідомленню наукових фактів, підсилює почуття особистості, особистісної приналежності знань. Воно безпосередньо сприяє розвитку мислення дитини та її самодіяльності [4]. Цю думку вченого розвинув у подальшому М. Вессель та П. Каптерев, які доводили, що готові знання передавати недоцільно, їх можна тільки

свідомо засвоїти в процесі самостійної діяльності, присвоїти, чому сприяє наочне навчання [1, 2].

П. Юркевич глибоко переконаний, що «успіхи навчання визначаються не стільки тим, що і як робить вчитель, стільки тим, що і як робить учень» [6, 152]. На думку мислителя, активність у навчанні та його успішність обумовлюється мотивацією дитини, її бажанням більше знати. Учіння, як уважає П. Юркевич, повинно сприйматися як найголовніша потреба дитини. Однак за умов тогочасної утилітарної освіти, як відзначали М. Вессель, М. Пирогов, К. Ушинський та інші, коли держава вимагала спеціалістів, а батьки намагалися дати дитині освіту для майбутньої успішної кар'єри, отримання високих чинів, а не для власного розвитку, це було неможливо. Тому більш дієвим способом мотивації вчений уважав досконалість діяльності вчителя, яка ґрунтувалася на його авторитеті серед дітей та любові до них. «Набувається авторитет домінуванням розуму і волі й розкривається в послідовності, законності і справедливості дій» [4, 64]. Ідеальний вчитель – це люблячий, розуміючий, але вимогливий педагог, що співпрацює з дітьми, уникаючи авторитаризму й панібратства.

Інтерес до навчання, на думку провідних педагогів ХІХ століття, підсилюється врахуванням бажань дитини. Однак, аналізуючи досвід такого навчання, П. Юркевич називає його утопією. Адже задоволення – мінливе, а працювати над власним вдосконаленням слід постійно. «Задоволення – це попутний вітер. Але коли настає штиль, сила волі повинна бути двигуном. Цей корінь навчання буває гірким і солодким, але завжди здоровий і міцний» [6, 163]. Тому П. Юркевич наполягає на необхідності виховувати волю й рішучість у процесі навчання.

Діти на уроці повинні *активно працювати, думати, відповідаючи на питання вчителя, виконуючи вправи та розв'язуючи задачі*. Допомагає активізувати, на думку вченого, здорове суперництво, змагання, але так, щоб не породити в дитині егоїзм і прагнення за будь-що бути першим. Змагання повинно спонукатися допитливістю дитини, її безкорисною любов'ю до знань.

Таким чином, набуті знання мають входити у свідомість дитини, ставати її надбанням, що забезпечує їх легке і швидке відтворення. Цьому, на думку П. Юркевича, сприяє повторення, питання, вправи та задачі. Ці

методи спонукають розумову самодіяльність дітей, яка розкривається в прагненні «...рухатися від думок, через думки, до думок і яка не потребує сторонньої підтримки» [4, 300]; концентрацією уваги на сутності речей, поєднанням думок з позиції причинно-наслідкових зв'язків, усвідомленим пригадуванням. Так, розв'язуючи задачі, учень представлений сам собі, своїм думкам, не очікуючи допомоги й застережень з боку вчителя. Розв'язання задач дає можливість з'ясувати реальний рівень знань та можливостей. Головним П. Юркевич вважає не механічне відтворення почутого від учителя чи прочитаного, а здатність самостійно використовувати теоретичні знання на практиці. На його думку, завдання повинні бути середнього рівня, оскільки складні забирають багато енергії і виснажують учнів, а легкі недостатньо збуджують внутрішні сили дітей. *Це формує в дитини впевненість у власних силах та вміння думати, тобто значить розвиває мислення.* Ідея розвиваючого навчання знайшла своє подальше втілення в працях В. Вахтерова, С. Миропольського, П. Каптерєва. У ХХ столітті цією ідеєю захопилися Л. Виготський, В. Давидов, Л. Занков та інші.

Висновок Таким чином, педагогіка П. Юркевича являє собою певну концепцію, в якій представлена система знань, що ґрунтується на філософсько-антропологічному, християнському вченні. Використання наукових здобутків із фізіології та психології дозволили вченому визначити дидактичні закони, принципи та правила, що знайшли відбиття в обґрунтуванні виховуючого навчання, спрямованого на саморозвиток та вдосконалення особистості задля блага всього людства.

Ідеї виховуючого та розвиваючого навчання, індивідуалізації виховного впливу та навчальної взаємодії, наочне навчання знайшли подальшу розробку в педагогічних теоріях В. Вахтерова, П. Каптерєва, С. Миропольського та інших учених ХІХ і ХХ століття.

Література

1. Вессель Н.Х. Об основных положениях педагогики // Педагогические сочинения. – Москва: 1959.
2. Каптерев П.Ф. Метод и его применение // Избранные педагогические сочинения ; под ред. А.М. Арсеньева. – Москва: Педагогика, 1982.

3. Пирогов Н.И. Избранные педагогические сочинения. – Москва: 1985.
4. Юркевич П.Д. Курс общей педагогики с приложениями. – Москва: 1869.
5. Юркевич П.Д. Философские произведения. – Москва: 1990.
6. Юркевич П.Д. Чтения о воспитании. – Москва: 1865.

L. Herasymenko. Psycho-pedagogical views of P. Yurkevych.

In this paper from the point of philosophical and psychological view the pedagogical conception of P. Yourkevich is analyzed. The fundamental points are objectives, tasks of teaching and upbringing, educative and developmental teaching, principles of education, the content and methods of teaching. The connection of Yourkevich's ideas with particular representatives of native pedagogic is discovered.

Key words: *pedagogical conception of Yourkevich (objective, content, methods and ways of teaching, "morality of education").*

УДК 15.0

О. М. Скороход

ТРАКТАТ "ПРО ДУШУ" В СУЧАСНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

У статті розглянуто концепцію ідеалістично-матеріалістичної психології автора публікації – Олени Миколаївни Скороход, наведено сучасні досягнення вчених, щодо якісних характеристик душі та біополя індивіда та визначено головне правило ефективного функціонування матеріальної системи індивіда.

Ключові слова: *ідеалістично-матеріалістична психологія, душа індивіда, якісні характеристики душі індивіда, інтегральні ідеально-матеріальні вияви, функції та стани душі, головне правило ефективного функціонування матеріальної системи індивіда.*

"Извечная проблема живет в умах людей:

Что в Мире всех важнее?

Что в Мире всех сильнее? – Душа иль Тело

Мир иль Идеал

И спор так долго длившийся в веках зашел в тупик и нет ему конца...

Наука с Телом связывает силу

Религия с Душой...

И все они отчасти правы, но...